
 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-4-17-24>

 <https://orcid.org/0000-0003-3189-8215>

МАЗУРЕНКО Людмила

кандидатка політичних наук, доцентка катедри мовної підготовки,
Інститут Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія»
e-mail: ruzam11@ukr.net

УДК 378.02:355.23(045)

СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ЗАСАД ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Реформування системи військової освіти України повинно проводитись з урахуванням передового досвіду країн НАТО щодо дидактичних засад підготовки військового персоналу.

Метою статті є обґрунтування дидактичних засад системи військової освіти України в контексті її реформування.

Досліджена актуальність проблеми, продемонстровано її значення в ракурсі євроінтеграційної політики України в галузі безпеки і оборони. Дидактика систем військової освіти аналізується як комплексна категорія, що складається із двох органічних складових – теоретичної і прикладної. Визначено головні закономірності і принципи розвитку систем військової освіти країн НАТО, що складають теоретичну складову дидактики.

Досліджено перспективні напрями реформування елементів теоретичних і прикладних дидактичних засад системи військової освіти України: вимоги до військового персоналу, структура і зміст навчання військового персоналу, контроль та моніторинг освітнього процесу тощо.

Розкрито взаємозв'язки і принципи роботи систем військової освіти; ми рекомендуємо здійснити ряд заходів, направлених на пришвидшення реформаторських процесів щодо дидактичних засад системи військової освіти України. Підходи щодо дидактики, які ми запропонували, сприятимуть наблизенню вітчизняної системи військової освіти до відповідних систем членів НАТО, поліпшенню ефективності функціонування системи підготовки військового персоналу та підвищення його боєздатності.

Процеси реформування системи військової освіти нині повинні спрямовуватися на реалізацію правових норм основних документів щодо безпеки і оборони України. Для цього необхідно критично осмислити досягнуте і зосередити зусилля та ресурси на запровадженні в систему військової освіти України успішного досвіду країн-членів НАТО.

Перспективними напрямками подальших досліджень є оцінка ефективності реформування дидактичних основ системи військової освіти; аналіз військової служби випускників військових навчальних закладів у ЗСУ; стан, проблеми та перспективи запровадження стандартів НАТО до системи військової освіти України.

Ключові слова: військова освіта; дидактичні засади; підготовка військового персоналу; реформування; зміст освіти; технології; контроль; моніторинг.

Постановка проблеми. Дидактичні системи військової освіти різних країн щодо підготовки спеціалістів (теоретична, структурна, організаційна, змістова, технологічна й інші складові) є особливими і мають відмінності завдяки різниці в поглядах, інтересах, історичних та національних традиціях, розміру території та кількості ресурсів тощо. Дидактична система військової освіти дісталась Україні у спадок від СРСР – держави, що майже не враховувала закордонний досвід, володіла величезною територією і ресурсами, готувала щорічно багато тисяч офіцерів, не переймаючись оцінкою ефективності функціонування системи освіти. Відповідно, нинішні процеси реформування системи військової освіти України повинні враховувати національний і кращий світовий досвід щодо дидактичних основ системи військової освіти, що повинно поліпшити ефективність освітнього процесу та підвищити рівень якості підготовки військових фахівців.

Актуальність наукового дослідження процесу реформування дидактичних основ системи військової освіти зумовлюють такі чинники:

– прийняття останніми роками багатьох законів та підзаконних актів щодо оборонної й безпекової політики держави, реформування Міністерства оборони України, Збройних сил України (далі – ЗСУ) (Про національну безпеку України, 2018; Про Стратегію воєнної безпеки України, 2021);

– розширення співпраці з НАТО щодо підготовки військовослужбовців та професійної військової освіти, здійснення антитерористичних і миротворчих операцій, тренувань, військових навчань союзницьких сил, ведення оборонної операції в рамках російсько-української війни;

– зменшення масштабів інноваційної та наукової діяльності в Україні;

– необхідністю реформувати дидактику, інформаційне, матеріально-технічне, фінансове забезпечення системи закладів військової освіти, збільшення вимог відбору до якостей кандидатів на навчання, підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації керівників та працівників закладів військової освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми процесів реформування дидактичних основ системи освіти ґрунтовно висвітлили у своїх наукових працях такі вітчизняні й зарубіжні вчені, як: В. Андрущенко, С. Архангельський, Г. Васянович, І. Бех, В. Давидов, І. Зязюн, Д. Кільдеров, С. Ніколаєнко, Г. Нойнер, Г. Клімова, Ч. Купісевич, Н. Нічкало, В. Оконь, М. Пригодій, А. Пуховська, В. Рибалка, Т. Левченко, В. Серіков, В. Слостенін, І. Харламов, А. Хуторський та інші. Вони досліджували теоретичні основи дидактики, сучасні дидактичні концепції, стан реформування змісту, методів та форм навчання і виховання; керівництво закладами освіти інноваційного типу; навчання фахівців різноманітних галузей; розкриттю талантів особистості; особистісно-орієнтованого навчання і виховання; демократично-гуманістичного спрямування освітнього процесу.

Основи дидактики і проблемні питання системи військової освіти України розглянули в наукових публікаціях такі науковці: А. Вітченко, О. Діденко, М. Нецадим, Ю. Приходько, В. Стасюк, В. Телелим, О. Торічний, Ю. Черних, В. Шемчук, В. Ягупов та інші (концепції розвитку системи військової освіти; реформування системи військової освіти; порівняльна педагогіка; педагогічні та психологічні засади підготовки військового персоналу; морально-психологічний стан тих, хто навчається; створення змісту навчання; використання сучасних інформаційних технологій; система оцінювання та забезпечення якості освіти; політика щодо здійснення інноваційної діяльності; контрольні та діагностичні процедури щодо освітнього процесу; моніторинг системи військової освіти тощо).

Метою статті є аргументування потреби реформування дидактичних основ системи військової освіти України.

Виклад основного матеріалу. До відновлення незалежності України на нашій території діяло 33 військові навчальні заклади, що входили до об'єднаної загальносоюзної системи підготовки кадрових офіцерів. У ті часи, в рамках колишнього СРСР, ця система в основному здійснювала покладені на неї функції та володіла рисами, властивими загальнодержавній військовій сфері. Система характеризувалася усталеністю, розгалуженістю, здатністю адаптуватися до нових вимог часу і змін воєнного мистецтва, володіла потужними науковими школами в галузі військових наук. Система військової освіти щедро фінансувалася і була укомплектована штатним озброєнням та основними видами військової техніки й необхідними для свого функціонування матеріально-технічними засобами. Щороку кадрових

офіцерів випускали понад 12 тисяч осіб (Нецадим, 2003, с. 46–47). Отримавши у спадок велику мережу військових навчальних закладів, Україна почала створювати національну систему військової освіти (далі – СВО), зіткнувшись при цьому з низкою проблем. Цей процес проходив у непростих умовах, що були зумовлені впливом наступних чинників:

- відсутність основоположних документів, таких, як концепція національної безпеки та оборони України і воєнна доктрина;

- невизначеність структури і чисельності ЗСУ;

- відсутність навіть у світовій практиці досвіду швидкої побудови схожої системи освіти;

- опір консервативного реформаторського середовища окремим прогностичним положенням щодо створення і діяльності СВО;

- незакінченість розробки загальної й відомчої законодавчої бази щодо освіти;

- нестабільність соціально-економічної ситуації;

- потреба кардинального перегляду всієї структури мережі військових навчальних закладів України у стислі строки і налагодження підготовки військового персоналу за всіма спеціальностями;

- необхідність напрацювання та впровадження засад та змісту військової освіти з урахуванням результатів новітніх психологічних і педагогічних досліджень, світових трендів та національних інтересів.

Утворення системи військової освіти в умовах дії вищезазначених чинників від самого початку мало закладені в собі ризики, які, на жаль, проявилися. Головними їх проявами є:

- невизначеність стратегії дидактичних підвалин щодо підготовки військового персоналу;

- низька стабільність створення та структурування мережі військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів цивільної освіти, військових коледжів, військових факультетів, військових кафедр;

- відсутність затвердженого поточного і перспективного планів щодо замовлення про підготовку кадрових офіцерів;

- заміна підходів до розробки змісту і термінів здобуття освіти військовим персоналом;

- оптимізація функцій органів управління військовою освітою і створення управлінських структур;

- нерациональне використання обмежених фінансових та інших ресурсів.

Розробка найважливіших дидактичних засад системи військової освіти України відразу після відновлення незалежності ста-

ла непростим завданням. Перш за все, уже з 1 вересня 1992 року необхідно було розпочати підготовку військового персоналу за усіма спеціальностями для ЗСУ, відкинувши колишні стереотипи. По-друге, вкрай розгалужена по території система військової освіти, що дісталась Україні у спадок, була надмірною та вимагала на утримання багато фінансових, матеріальних і технічних ресурсів, яких тоді не бракувало; по-третє, бракувало закордонного досвіду еволюції систем військової освіти; по-четверте, опір змінам деяких консервативних представників керівництва військовою освітою, що істотно заважав запровадженню реформ. В таких непростих умовах була напрацьована та прийнята Концепція системи військової освіти (Про реформу системи військової освіти, 1992), що заклала головні положення, шляхи і напрями діяльності й розвитку військової освіти України.

Згадуючи ті давні події, можна поставити питання: чи могли ми тоді реформувати систему підготовки військового персоналу на дидактичних засадах систем військової освіти західних країн? Чисто теоретично – могли б, якщо, по-перше, володіли б значними фінансовими та матеріально-технічними ресурсами, що дали б змогу зменшити діючу мережу військових ВНЗ, забезпечити зарплатами та пенсіями той військовий персонал, який у них служив і працював; по-друге, затвердження відповідних системних рішень, що мали би бути узгоджені з першою умовою, по-третє, необхідно було знати та аналізувати міжнародний досвід щодо підготовки військового персоналу. Заради справедливості зазначимо, що вказані гіпотетичні умови в ті часи точно не могли бути втіленими в життя. Чи можемо ми це зробити нині? На наш погляд, СВО України у своєму розвитку повинна орієнтуватись на дидактичні засади відповідних систем базової та професійної військової освіти провідних країн Північноатлантичного альянсу.

Дидактика – це частина педагогічної науки, що розглядає теорію освіти, навчання, виховання, науково обґрунтовує зміст освіти, досліджує принципи, закономірності, методи та форми організації навчання (Гончаренко, 1997, с. 88). О. Березюк, О. Власенко – автори навчально-методичного посібника (Березюк, Власенко, 2017, с. 12) – дидактику прослідковують у таких аспектах: 1) теоретичному – як науку, що досліджує дійсний навчальний процес, встановлює визначені факти, взаємозалежності, взаємозв'язки, закономірності тощо, прогнозує результати педагогічної діяльності, проводить експерименти; 2) практичному – одержані теоретичні знання використовуються

на практиці у формі висновків та рекомендацій, на підставі яких визначається зміст, обираються методи навчання, організовується керівництво навчальною діяльністю тощо.

Наведені визначення дають змогу, на наш погляд, тлумачити дидактику як складну категорію, що складається з: теоретичної складової – теоретичні концепції, основоположні принципи навчання закономірності; прикладної складової – принципи реального навчання, зміст освіти, теоретичні і практичні моделі організації навчання, методи, форми організації навчання, моніторинг, контроль, корекція.

Аналіз іноземних систем військової освіти, насамперед, країн НАТО, та наукові дослідження цієї галузі дозволяють виділити: 1) мету; 2) головні закономірності, основоположні принципи утворення й розвитку систем освіти (теоретична складова концепції дидактики); 3) принципи навчання, що відіграють істотну роль при визначенні завдань, головних шляхів і засад утворення системи військової освіти, організації підготовки військового персоналу, усебічного забезпечення освітнього процесу (прикладна складова концепції дидактики).

Метою систем військової освіти розвинених країн є перманентне нарощення їх інноваційного освітнього і наукового потенціалу, обґрунтоване і виважене залучення цивільної освіти, підготовка професійного, інтелектуально розвиненого військового персоналу, що може успішно та ефективно виконувати бойові завдання задля забезпечення національної безпеки і оборони держави, організація умов для безперервного навчання і відпрацювання практичних навичок військового персоналу протягом всього терміну навчання і служби, їхнього творчого й культурного розвитку і самореалізації особистості (Приходько, 2017, 2018). Як було сказано, мета вміщує два аспекти дидактики – теоретичний і прикладний. Теоретичний рівень дидактичної концепції описує місію освіти, наукові, державні та відомчі вимоги щодо підготовки військових фахівців, прикладний рівень – втілення в життя цих вимог у навчальному процесі реальних військових навчальних закладів. Серед сукупності вказаних складових пріоритет надається першій, що стала суттєвим фактором контролю і відповідальності органів управління освітою за рівень якості навчання військового персоналу.

Логіка розвитку систем військової освіти зумовлена:

- потребою в освіті кожного військовослужбовця;
- національними інтересами щодо безпеки і оборони, політикою держави в галузі освіти;

- соціально-економічними, ідеологічними і політичними умовами;
- рівнем науково-технічного розвитку держави;
- народними традиціями, власним та іноземним досвідом;
- потребами збройних сил;
- рівнем ефективності управління, гармонійністю взаємодії та діяльності усіх структурних елементів системи військової освіти;
- рівнем розвитку військової науки і педагогіки та рекомендаціями відповідних досліджень;
- рівнем підготовки керівників та педагогів;
- фактичним станом інфраструктури військових навчальних закладів і навчальних центрів;
- рівнем розвитку дидактики військової освіти в теоретичному та практичному аспектах;
- морально-психологічним, фінансово-економічним, матеріально-технічним й інформаційним забезпеченням системи тощо.

Закономірності системи військової освіти мають тісний зв'язок з її принципами, що являють собою певну систему ключових вимог щодо підготовки військового персоналу, дотримання яких повинно забезпечити бажану ефективність діяльності системи. Принципи походять від закономірностей системи військової освіти та характеризують її мету, спрямованість, зміст, організаційні й методичні засади та матеріальні й технічні потреби.

Базові принципи систем військової освіти:

- єдність політики держави щодо підготовки військового персоналу у військових і цивільних закладах вищої школи;
- національні інтереси та національна безпека є пріоритетом при творенні змісту військової освіти і вимог до військового персоналу;
- гуманізація системи військової освіти;
- фундаменталізація, взаємопов'язаність, безперервність, поступальність і практична скерованість всієї системи військової освіти;
- врахування реального бойового досвіду та використання у практичному командуванні військами досягнень військової освіти;
- наукова обґрунтованість, доступність військової освіти, врахування вікових і індивідуальних особливостей тих, хто навчається;
- систематизованість і послідовність військового навчання, розвиток таких рис як патріотична самосвідомість, активність, лідерство, самостійність і творчість тих, хто навчається;

- ефективна комбінація індивідуального і колективного стилю військового навчання, що відповідає нашій прозахідній державній політиці;

- оптимальні технології, форми, методи та засоби навчання;
- здійснення контролю, моніторингу і коректування процесу військової освіти;
- взаємозв'язок стандартів військової освіти та навчальних програм з відповідним фінансовим, інформаційним, матеріально-технічним забезпеченням навчального процесу.

Проаналізуємо певні елементи дидактичних основ систем військової освіти колишнього СРСР та України в історичній ретроспективі.

Ключові засади прикладної дидактики системи військової освіти СРСР:

1. Термін навчання – 4 або 5 років; напрями підготовки: гуманітарний, інженерний чи командний; освітньо-кваліфікаційний рівень – спеціаліст.

2. Показники конкурсу – по 4–6 кандидатів на одне місце.

3. Ідеологічне забарвлення, авторитарний стиль управління освітньою галуззю, нехтування національними, культурними та мовними особливостями.

4. Масовий характер військової підготовки, нехтування потребами та можливостями особистості, відсутність активного пошуку лідерів і обдарованих, відсутність індивідуальних планів навчання, і відповідно, можливостей для повного розкриття здібностей.

5. Проводилась мінімальна загальнонаукова та інженерна підготовка курсантів порівняно з підготовкою інженерів цивільними закладами вищої освіти.

6. Ґрунтовність військово-теоретичної і військово-технічної підготовки.

7. Поєднання під час військового навчання теоретичної і практичної польової підготовки на основних видах озброєння і військової техніки в навчальних центрах.

8. Професійна направленість військової підготовки.

9. Ефективне застосування форм та методів організації підготовки військового персоналу.

10. Практична спеціалізація широкого профілю.

11. Вимога обов'язковості заняття науковою діяльністю для викладацького складу і тих, хто навчається.

12. Слабка плінність кадрів серед викладацького складу закладів військової освіти.

13. Матеріально-технічна забезпеченість.

14. Відсутня система підготовки спеціалістів за військово-технічними спеціальностями, крім авіаційно-технічних військових училищ.

Недоліками будемо вважати підготовку усього військового персоналу саме на рівні вищої освіти за мінімального поповнення збройних сил фахівцями середнього ступеня освіти, а також недоліки, описані в пунктах 3, 4, 12, 14.

Ґрунтовність теоретичної і військово-технічної підготовки зменшувала час на відпрацювання практичних бойових навичок та була надлишковою для деяких військових посад. Хоча ґрунтовність теоретичної підготовки допомагала випускати фахівців, які потім отримували наукові ступені, продовжували працювати в науково-дослідних організаціях, здобували значні успіхи у викладацькій, науковій, дослідницько-конструкторській роботі. Все це вказує на те, що військовий персонал повинен проходити підготовку за освітньо-професійними програмами, що цілком узгоджуються з конкретними армійськими посадами.

Суміщення в закладах військової освіти теоретичної і практичної підготовки на основних видах озброєння і військової техніки призводило до значних фінансових і матеріально-технічних затрат, невисокою ефективністю їх застосування під час усього навчального року і нестачею науково аргументованої системи оцінювання рівня якості практичної підготовки військового персоналу. Подібний підхід нині ще не досконало вивчений та досліджений і тому він не використовується в системі військової освіти іноземних країн.

Практична спеціалізація широкого профілю означала вивчення великої кількості видів озброєння і військової техніки, що суттєво продовжувало термін військової підготовки, справляло вплив на щоденний стан організації бойової підготовки стройових військових частин та їх готовності до виконання бойових завдань, хоча вона призвела до універсальності знань та навичок військового персоналу.

Засади дидактики системи військової освіти Україна в основному отримала в спадок від СРСР, відкинувши найбільш негативні. За останні 10 років, завдяки посиленню співпраці та зближенню з НАТО, проведенню АТО/ООС, були проведені деякі реформи системи військової освіти України за такими напрямками: євроінтеграційна спрямованість військової освіти на базі розширення євроатлантичної співпраці, врахування в освітньому процесі реального бойового досвіду, отриманого в ході проведення АТО/ООС; збільшення частки практичної польової підготовки у процесі здобуття військової освіти; поліпшення фінансування та матеріально-технічної бази системи військової освіти.

Проте, Україні ще необхідно реформувати такі дидактичні основи системи військової

освіти: диверсифікувати підготовку військового персоналу щодо термінів навчання і ступенів освіти для адекватного комплектування особовим складом військових частин ЗСУ; систематизувати зміст та програми навчальних дисциплін; осучаснити організацію теоретичної і практичної підготовки; запровадити інформаційно-комунікаційні, особистісно орієнтовані, інноваційні технології (навчальні середовища, штучний інтелект, імітаційне моделювання, тренажери з віртуальною реальністю тощо); модернізувати інформаційне забезпечення педагогічного процесу; контроль і моніторинг рівня якості підготовки військового персоналу привести у відповідність до стандартів НАТО; забезпечити сучасний відбір, підготовку, перепідготовку і періодичне підвищення кваліфікації керівників та науково-педагогічних працівників і їх ротацію.

Розглянемо головні напрями реформування дидактичних основ системи військової освіти України із врахуванням українського досвіду і досвіду підготовки військового персоналу країн НАТО.

1. Розробити та затвердити нормативно-правовий акт про фундаментальні і прикладні концептуальні засади діяльності системи військової освіти, що відповідали б сучасним нормативно-правовим актам щодо безпеки і оборони держави, стратегії розвитку всієї освіти, новітнім досягненням педагогіки та кращому досвіду військової підготовки у країнах-членах НАТО. Залучити до цього процесу відомих науковців у галузі військової освіти та досвідчених незалежних експертів з обов'язковою апробацією в порядку дискусії на наукових конференціях і круглих столах. Чинна Концепція розвитку військової освіти України (Про трансформацію системи військової освіти, 1997) нині є гальмуючим фактором.

2. Необхідно скоригувати психологічний аспект сприйняття абітурієнтами і суспільством загалом ступенів освіти «бакалавр» та «магістр». Тому, що фахівці-бакалаври у всіх розвинених країнах як цивільної, так і військової освіти, працюють науково-технічними та інженерними співробітниками переважної більшості фірм, корпорацій, підприємств, науково-дослідних організацій, збройних сил тощо. Не усі повинні бути магістрами. І це виглядає логічно з усіх боків – від наявності вільних посад у ЗСУ для зайняття їх фахівцями-магістрами до раціональності витрат на навчання магістрів, коли для зайняття більшості військових посад достатньо й бакалаврського ступеня освіти. Інакше кажучи, у розвинених країнах діє деяке співвідношення кількості фахівців кожного ступеня освіти, що відповідає потребам економіки й оборони держави: кіль-

кість цивільних фахівців регулює ринок праці, військових – потреби безпеки і оборони держави, структура і оснащення армії. Подальший кар'єрний ріст фахівців визначається проходженням курсів підвищення кваліфікації, отриманими рейтингами на конкурсах з заміщення вакантних посад, мотивацією і здатністю здобути освіту вищого рівня або вищу посаду.

3. Оптимізувати структуру мережі ВНЗ, училищ, коледжів, навчальних центрів на принципах безперервності, здобуття освіти по ступенях, відсутність дублювання змісту, практична спрямованість. Подальший розвиток системи професійної військової освіти.

4. Необхідно переглянути організаційні та структурні засади і терміни підготовки військового персоналу, зміст теоретичного і практичного елементів навчальних програм та програм конкретних дисциплін, бо це зумовлено впливом таких чинників:

- інтелектуалізація, інформатизація, комп'ютеризація і автоматизація воєнної науки;
- зміна підходів до ведення сучасного бою і військових операцій, на використання озброєння і військової техніки; модульна побудова новітнього озброєння і військової техніки та особливості їх роботи й бойового застосування, експлуатації і технічного обслуговування;

- актуалізація заміни інформаційно-знаннєвої моделі навчання військового персоналу на компетентнісну;

- необхідність формування системного змісту освіти і компетенцій військового персоналу з урахуванням відповідного досвіду навчання військових спеціалістів у країнах НАТО;

- використання особистісно орієнтованих методів навчання, формування і розвитку якостей лідера;

- запровадження новітніх інформаційних та інноваційних технологій та засобів навчання, навчальних інтегрованих середовищ;

- поява можливостей динамічного моделювання під час освітнього процесу різноманітних тактичних дій, армійських процесів чи бойових ситуацій;

- ріст вірогідності прогнозних даних, здобутих новітніми засобами розвідки і спостереження, що застосовуються при прийнятті рішень.

5. Процесуальний елемент навчання військового персоналу повинен бути направленим на досягнення високого рівня якості освіти і має містити:

- розробку теоретичних і методологічних основ з метою забезпечити якість освіти як системного та технологічного поняття;

- приведення змісту окремих дисциплін та освітньо-професійних програм взагалі

відповідно до виникаючих потреб коригування вимог щодо навчання військового персоналу;

- формування і розвиток мотиваційної системи в освітній, науковій та інноваційній діяльності;

- організація і технології навчального процесу повинні бути спрямовані на здобуття майбутнім військовим персоналом компетенцій, тобто знань, вмінь, навичок, лідерських якостей, які дали б йому змогу виконувати обов'язки на військовій посаді і в мирний, і в воєнний час;

- забезпечення найкращих умов навчання курсантам задля результативного опанування обраної ними освітньо-професійної програми;

- повне укомплектування закладів військової освіти кваліфікованими керівниками і науково-педагогічними співробітниками, забезпечення всіма необхідними фінансовими і матеріально-технічними ресурсами;

- слід обов'язково проводити діагностично-контрольні і моніторингові процедури.

6. Необхідно комплексно реформувати організаційні засади прикладної дидактики навчання військового персоналу тактичного рівня, запровадивши стандарти та процедури НАТО. Дидактичні основи системи військової освіти України і НАТО мають значні відмінності. Військовий персонал готується на базі комбінації теоретичного, практичного і спеціального навчання з метою зайняття конкретних армійських посад в основному в закладах військової освіти широкого профілю. Тому ці заклади отримали значну кількість озброєння і військової техніки. Така система навчання має ряд недоліків. Перш за все, це низький коефіцієнт застосування (використовується тільки на 4–5 курсах). По-друге, деяка умовність навчання, адже зразки розташовуються в аудиторії. По-третє, така система освіти обходиться досить дорого. Ми вважаємо раціональним перейти до системи, у якій теоретико-практична і вузька спеціалізована підготовка військового персоналу здійснюватиметься у дворівневій схемі: 1) військові навчальні заклади; 2) навчальні центри окремих видів і родів військ ЗСУ. Вважаємо, що нині склалися зручні умови для цього: заклади освіти вже переходять до вивчення новітніх зразків західного озброєння і військової техніки, звільняючись від радянських зразків; новітні зразки отримують навчальні центри, де підготовка різних категорій військового персоналу вже проводиться в реальних умовах бойового використання з вузькою спеціалізацією.

7. Покращення ефективності систем відбору, підготовки і підвищення кваліфікації керівників, наукових та педагогічних співробітників. Діяльність цієї системи повинна

бути спрямована на діагностику наявності і рівня наступних знань, якостей та вмінь: досконале знання стану, проблем та перспектив розвитку конкретної сфери діяльності; наполегливість щодо виконання поставленого завдання; системність та критичність мислення; інноваційна компетентність; лідерські та вольові якості.

8. Після переходу закладів військової освіти до підготовки військового персоналу за новою дидактичною системою має суттєво змінитися й матеріально-технічне, інформаційне, кадрове забезпечення процесу здобуття освіти, зокрема: оснащення необхідною кількістю комп'ютерної техніки, тренажерів, сучасних навчальних лабораторій; будівництво нових навчальних центрів, що будуть займатися дистанційною підготовкою та оцінкою якості освіти, запровадження в освітній процес інтегровані навчальні середовища; формування підрозділів, що будуть вивчати науково-дослідні проблеми.

9. Інтеграція ефективного механізму контролю і моніторингу якості освіти та якості засвоєння знань курсантами. Цей механізм повинен будуватися на таких принципах: адекватність цілям і завданням навчання військового персоналу та діяльності за вибраною спеціальністю; об'єктивність – оцінка рівня якості компетенцій не враховуючи суб'єктивні фактори; всебічність – направленість контролю не лише на знання теорії навчальних дисциплін, але і їх розуміння та вміння креативно використовувати отримані знання в реальному житті, здібності креативно, логічно, критично мислити.

Ключові завдання системи моніторингу якості навчання військового персоналу: перманентний нагляд за станом, періодичний аналіз та узагальнення отриманої інформації; оперативне відстеження змін, ризиків та чинників, які їх викликають задля того, щоб попередити негативні тенденції; складання прогнозів розвитку різних процесів; оцінювання ефективності діяльності системи військової освіти, забезпеченості ресурсами та прийнятих управлінських рішень.

Висновки. Процеси реформування системи військової освіти нині повинні спрямовуватися на реалізацію правових норм основних документів щодо безпеки і оборони України. Для цього необхідно критично осмислити досягнуте і зосередити зусилля та ресурси на запровадженні в систему військової освіти України успішного досвіду країн-членів НАТО. Зазначені нами ключові напрями реформування теоретичних і прикладних дидактичних основ системи військової освіти України охоплюють розв'язання цілого ряду непростих, комплексних правових, управлінських, організаційних, педаго-

гічних, методологічних, фінансових та матеріально-технічних завдань, що посприяє зростанню професійного та морального рівня військового персоналу, активному розвитку військової освіти, покращенню її престижності в суспільстві, істотному внеску в боєздатність ЗСУ. Перспективними напрямами подальших досліджень є оцінка ефективності реформування дидактичних основ системи військової освіти; аналіз військової служби випускників військових навчальних закладів у ЗСУ; стан, проблеми та перспективи запровадження стандартів НАТО до системи військової освіти України.

Список бібліографічних посилань

- Березюк, Власенко, 2017 – Березюк, О.С., Власенко, О.М. (2017). Дидактика: теорія і практика: навчально-методичний посібник для студентів гуманітарних факультетів. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка. 212 с.
- Гончаренко, 1997 – Гончаренко, С.У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 374 с.
- Нещадим, 2003 – Нещадим, М.І. (2003). Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет». 852 с.
- Приходько, 2017 – Приходько, Ю.І. (2017). Підготовка військових фахівців у провідних країнах світу: основоположні засади та тенденції. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3(67): 285–299.
- Приходько, 2018 – Приходько, Ю.І. (2018). Теорія трансформації систем як засіб дослідження військової освіти. *Педагогіка та психологія*, 1(98): 53–61.
- Про національну безпеку України, 2018 – Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
- Про реформу системи військової освіти, 1992 – Про реформу системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.1992р. № 490. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-92-%D0%BF#Text>
- Про трансформацію системи військової освіти, 1997 – Про трансформацію системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 р. № 1410. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text>.
- Про Стратегію воєнної безпеки України, 2021 – Про Стратегію воєнної безпеки України: Указ Президента України від 25.03.2021р. № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.

References

- Berezyuk, O.S., Vlasenko, O.M. (2017). Didactics: theory and practice: a teaching and methodological manual for students of humanitarian faculties. Zhytomyr: Zhytomyr State University named after I. Franko. 212 p. [in Ukr].
- Goncharenko, S.U. (1997). Ukrainian Pedagogical Dictionary. Kyiv: Lybid. 374 p. [in Ukr].
- Neschadym, M.I. (2003). Military Education in Ukraine: History, Theory, Methodology, Practice: Monograph. Kyiv: Publisher "Kyiv University". 852 p. [in Ukr].
- Prykhodko, Yu.I. (2017). Training of military specialists in leading countries of the world: fundamental principles and trends. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 3(67): 285–299 [in Ukr].
- Prykhodko, Yu.I. (2018). Systems Transformation Theory as a Means of Researching Military Education. *Pedagogy and Psychology*, 1(98): 53–61 [in Ukr].
- On National Security of Ukraine: Law of Ukraine dated 21.06.2018 No. 2469-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukr].

On the reform of the military education system: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 19, 1992 No. 490. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-92-%D0%BF#Text> [in Ukr].

On the Transformation of the Military Education System: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 15.12.1997 No. 1410. Retrieved from

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text> [in Ukr].

On the Military Security Strategy of Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated March 25, 2021 No. 121/2021. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> [in Ukr].

MAZURENKO Liudmyla

Ph.D in political sciences,
associate professor of the Department of socio-humanitarian and fundamental disciplines,
Institute of Military and Naval Forces of the National University «Odesa Maritime Academy»

STATUS, PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE REFORM OF DIDACTIC PRINCIPLES OF MILITARY EDUCATION IN UKRAINE

Summary. *The reform of the military education system of Ukraine should be carried out taking into account the best experience of NATO countries regarding the didactic principles of military personnel training.*

The purpose of the article is to substantiate the didactic principles of the military education system of Ukraine in the context of its reform.

The relevance of the problem has been studied, its importance has been demonstrated in the perspective of the European integration policy of Ukraine in the field of security and defense. Didactics of military education systems is analyzed as a complex category consisting of two organic components - theoretical and applied. The main regularities and principles of the development of military education systems of NATO countries, which make up the theoretical component of didactics, have been determined.

Prospective directions for reforming the elements of the theoretical and applied didactic foundations of the military education system of Ukraine were studied: requirements for military personnel, structure and content of training of military personnel, control and monitoring of the educational process, etc.

Interrelationships and principles of operation of military education systems are revealed; we recommend implementing a number of measures aimed at speeding up the reform processes regarding the didactic foundations of the military

education system of Ukraine. The approaches to didactics that we have proposed will contribute to bringing the domestic system of military education closer to the corresponding systems of NATO members, improving the effectiveness of the system of training military personnel and increasing its combat capability.

The processes of reforming the military education system should now be aimed at implementing the legal norms of the main documents on the security and defense of Ukraine. For this, it is necessary to critically reflect on what has been achieved and focus efforts and resources on introducing the successful experience of NATO member countries into the military education system of Ukraine.

Prospective directions for further research are the assessment of the effectiveness of reforming the didactic foundations of the military education system; analysis of the military service of graduates of military educational institutions in the Armed Forces; the state, problems and prospects of the introduction of NATO standards into the military education system of Ukraine

Keywords: *military education; didactic principles; training of military personnel; reformation; content of education; technologies; control; monitoring.*

Одержано редакцією 27.11.2024
Прийнято до публікації 13.12.2024